

4. VOOR EEN UNIFORM EUROPA, IS ÉÉN UNIFORM NIET WENSELIJK

*Annelène Damen**

Er zijn argumenten te over voor de stelling dat de totstandkoming van een Europees leger nog lang niet tot de mogelijkheden behoort. Europa krijgt met moeite de handen op elkaar voor het Verdrag van Lissabon en op geen enkel 'zwaar' dossier met betrekking tot veiligheidsbeleid en buitenlandpolitiek spreekt de Europese Unie met één mond. Laat staan dat een gemiddelde Europese burger warm loopt voor een defilé op 9 mei, dag van Europa, waar Europese soldaten trots onder de Europese vlag door marcheren. Nog afgezien van de vraag of politici het eens worden waar dit defilé plaatsvindt, in Londen, Parijs of Berlijn. Tel alle legers van de lidstaten bij elkaar op en Europa heeft een groter leger dan de Verenigde Staten. Het is echter te eenvoudig om te denken dat een Europees leger de EU slagvaardiger maakt of de Europese identiteit zou versterken – al zou het wel een enorme geldbesparing opleveren.

Als een Europees leger wil zeggen dat nationale legers ophouden te bestaan en opgaan in een supranationale Europese structuur, dan is een dergelijke situatie onwenselijk en onhaalbaar. Het is onwenselijk omdat het teveel 'hard power' is voor 'soft power'-Europa. Een Europees leger is daarnaast onhaalbaar omdat soevereine staten een zeer belangrijke rol blijven spelen binnen de internationale betrekkingen. Staten moeten daarom niet hun geweldsmonopolie afstaan aan Brussel. Het is verstandig er allereerst voor te zorgen dat Europa een gemeenschappelijke visie op het veiligheids- en buitenlandbeleid heeft. Als dit lukt, zal de verwezenlijking hiervan zeer waarschijnlijk berusten bij een zogeheten '*coalitions of the willing*': lidstaten die het in hun belang zien, leveren een bijdrage aan Europese militaire en civiele missies.

Een ander bezwaar is dat het idee van een Europees leger niet in overeenstemming is met de Europese gedachte. Van meet af aan stond het Europese integratieproces in het teken van pacificatie en democratie. Er moest een einde komen aan een lange geschiedenis gewapende conflicten in het Oude Europa. Historisch gezien kan de totstandkoming van Europese legers worden geassocieerd met staatkundige centralisatie, de opkomst van de natiestaat, nationalisme, en met oorlog tussen die staten, en dus is zo'n leger eigenlijk in strijd met wat met het integratieproces beoogt. Bovendien, het opmerkelijkste van het Europese integratieproces is dat het zich onderscheidt in het zoeken én vinden van nieuwe structuren die de natiestaat aanvullen of, desgewenst, overstijgen. Spreken over een Europees leger is in dit licht misschien wel 'ouderwets' te noemen.

* Annelène Damen studeerde politieke wetenschappen aan Sciences Po Parijs en is werkzaam als projectassistent bij het Clingendael Security and Conflict Programme.

Europese waarden en de Europese droom

De Amerikaanse auteur Jeremy Rifkin beschrijft in zijn boek *'The European Dream: How Europe's Vision of the Future Is Quietly Eclipsing the American Dream'* hoe de Europese Unie de potentie heeft uit te groeien tot een wereldspeler, omdat zij inzet op de bescherming van mensenrechten, duurzaamheid en welvaart. De Europese postmoderne gouvernementele structuur, die driedig is: nationaal, communautair en supranationaal, zou het antwoord vormen op de mondialisering.¹ Als we deze Europese droom nastreven is het belangrijk dat de Europese Unie haar belangen en waarden kan beschermen. Dit houdt in dat militaire middelen mogelijkwerwijs worden ingezet en de EU naast een economische reus ook een wereldspeler wordt in zaken die de vrede en veiligheid betreffen.

Het Verdrag van Lissabon omschrijft de Europese waarden als: 'de culturele, religieuze en humanistische tradities van Europa, die ten grondslag liggen aan de ontwikkeling van de universele waarden van de onschendbare en onvervreemdbare rechten van de mens en van vrijheid, democratie, gelijkheid en de rechtsstaat'. Het voornemen is deze waarden uit te dragen op internationaal niveau. Daarom stelt het Verdrag van Lissabon: 'In de betrekkingen met de rest van de wereld handhaaft de Unie haar waarden en belangen en zet zich ervoor in, en draagt zij bij tot de bescherming van haar burgers. Zij draagt bij tot de vrede, de veiligheid, de duurzame ontwikkeling van de aarde, de solidariteit en het wederzijds respect tussen de volkeren, de vrije en eerlijke handel, de uitbanning van armoede en de bescherming van de mensenrechten, in het bijzonder de rechten van het kind, alsook tot de strikte eerbiediging en ontwikkeling van het internationaal recht, met inbegrip van de inachtneming van de beginselen van het Handvest van de Verenigde Naties'.

Deze Europese waarden worden nu niet meer bevorderd door ouderwetse imperialistische politiek, maar door de aantrekkingskracht die van de Europese Unie uitgaat en door *public diplomacy*, zoals conflictpreventie, promoten van goed bestuur, ontwikkelingssamenwerking en civiele missies. Deze laatste zijn erop gericht om bijvoorbeeld politie op te leiden, het rechtssysteem te versterken, of het in goede banen leiden van verkiezingen. Dit gebeurt vaak in het kader van stabilisatie en wederopbouwmissies op de Balkan, Afghanistan of in Afrikaanse landen. Hierbij is juist de inzet van niet-militaire middelen van groot belang. Daarvoor is geen Europees leger nodig, maar meer diplomatieke inspanning.

Een Europees leger verzwakt de Europese Unie

Een Europees leger zou de Unie kunnen verzwakken in plaats van versterken. Belangen van de Europese lidstaten op het gebied van veiligheid vallen deels samen (zoals terrorisme, nucleaire proliferatie), maar lopen ook uiteen. Staten stellen andere prioriteiten door verschillen in historisch en geografisch perspectief. Zo zullen bijvoorbeeld Oost-Europese landen sneller een harde lijn trekken tegenover Rusland, en zal Frankrijk eerder het initiatief nemen voor

1. Jeremy Rifkin, *The European Dream: How Europe's Vision of the Future Is Quietly Eclipsing the American Dream*, Cambridge: Polity Press 2004.

een EU-missie in Afrika; zoals recentelijk die in Tsjaad. Is dit erg? Nee, want het weerspiegelt het Europese devies van '*Eenheid in verscheidenheid*'. Een Europees leger zou deze verschillen ontkennen en zodoende tot een chronisch meningsverschil leiden dat de gewenste daadkracht verlamt. Een oplossing biedt het opheffen van het unanimitéitsbeginsel. Maar dat zou onverstandig zijn zolang tenminste het geweldsmonopolie bij de soevereine staat blijft en de vorming van een Verenigde Staten van Europa een illusie. Tevens zou een Europees leger veel praktische (maar politiek zeer beladen) vragen oproepen. Denk bijvoorbeeld aan de vraag wie aan het hoofd staat van dat leger: een Franse, Britse of Duitse generaal? Wat wordt de voertaal? En hoeveel financiële middelen moeten per lidstaat worden afgedragen? Het is al een hele opgave overeenstemming te bereiken op de concrete invulling van het huidige Europese veiligheids- en defensiebeleid, laat staan dat 27 lidstaten overeenstemming bereiken over de oprichting van een Europees leger.

Conclusie

Een Europees leger past niet in de gedachte van het integratieproject van Europa. Dit proces is uniek. Het ontwerpt structuren die we niet eerder in de geschiedenis hebben waargenomen. Het beste is daarom om zich niet vast te klampen aan een 'Europees leger'. Nationale legers hoeven niet op te gaan in een supranationale structuur. Beter kan de huidige samenwerking tussen Europese legers worden versterkt. Gedacht kan worden aan een gezamenlijk hoofdkwartier voor de planning of een Europese officierenacademie. Een tussenvorm van nationale legers die in Europese *Coalitions of the willing* opereren onder Europese vlag, biedt een betere oplossing voor een slagvaardige EU dan een eigen Europees leger. De doelstellingen beschreven in de Europese veiligheidsstrategie van 2003 richten zich bovendien op conflictpreventie, wederopbouw- en civiele missies. Deze vragen eerder om een Europees *corps diplomatique* en de politieke wil bij een Europese kopgroep om hun militairen in te zetten voor EU-missies.